

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВУ ПОЛІТИКУ США В ЄВРОПІ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

У статті подано аналіз військової політики Сполучених Штатів Америки на Європейському континенті в останні два десятиріччя. Підкреслюється, що Європа була і залишається важливим союзником і партнером США в умовах реалізації планів європейського командування і підтримки американських союзників по НАТО.

Ключові слова: Європа, США, НАТО, європейське командування, трансформація, зона відповідальності, нові союзники.

Сучасна американська військова політика, передбачаючи кількісне зниження американської військової присутності у світі, зберігає орієнтацію на глобальне домінування США за рахунок підвищення мобільності, ударної моці, гнучкості й керованості військ, розміщених на території самих Сполучених Штатів. Мабуть у жодному регіоні планети ця політика не проводилася з такою послідовністю, як у Європі. Протягом усього ХХ століття основним завданням американської політики на європейському напрямку було недопущення військово-політичної гегемонії на континенті однієї держави. Рубіж ХХ-ХХІ століть увінчався тріумфом цієї американської політики: немає більше претендентів на домінування в Європі й, отже, Вашингтон може не побоюватися, що звідси виникне погроза для безпеки США.

Цьому питанню в останні роки достатньо уваги приділяють сучасні західні й російські дослідники [1]. Нажаль українські історики і міжнародники-політологи практично не досліджують військову політику США в Європі, але деякі фрагменти всеж такі знайшли своє відображення в науковій літературі [2], тому наша стаття присвячена питанням цієї важливої, на наш погляд, проблеми.

Незважаючи на величезні зміни, що відбувся на світовій арені за останнє десятиліття, Європа продовжує залишатися найважливішим союзником і партнером США. Досить сказати, що в цей час у західноєвропейських країнах на постійній основі розміщені понад 96 тис. американських військовослужбовців на 491 військовому об'єкті, що становить одну чверть від загальної чисельності особового складу ВС США американського континенту, що перебуває за межами, а на американських армійських складах у Європі складировано спорядження й бойова техніка, достатні для оснащення двох бронетанкових дивізій. Крім того, Європа - це єдине місце на Землі, де на постійній основі за межами американської території розміщені американські тактичні ядерні боєприпаси (у цей час на 10 авіаційних базах у семи європейських країнах-членах НАТО перебувають 400 ядерних бомб типу В61).

І в нових історичних умовах, після закінчення «холодної війни», Європейське командування збройних сил США (ЕПСОМ), за задумом американського військово-політичного керівництва, покликано зберегти своє значення як найважливіше регіональне командування ВС США. Для цього розташовані в Європі американські війська повинні перетерпіти найглибшу трансформацію.

У цей час у підпорядкуванні Європейського командування перебуває V корпус сухопутних військ США, куди входять 1-ша піхотна й 1-ша танкова дивізії, 12-та авіаційна бригада, 18-та бригада військової поліції, 22-га бригада зв'язку, 69-та бригада ПВО, 130-та саперна бригада, 205-та бригада військової розвідки й корпусна артилерія, частини тилового забезпечення.

Крім того, Європейському командуванню прямо підкоряється Південноєвропейська повітряно-десантна тактична група, куди входить 173-тя повітряно-десантна бригада, а також деякі інші частини й військові об'єкти в Європі.

У підпорядкуванні командування ВПС США в Європі перебувають 3-тя й 16-та повітряні командування, де проходять службу 42 тисячі військовослужбовців, резервістів і цивільного персоналу. На озброєнні в них є 220 винищувачів, штурмовиків, транспортних літаків і заправників. Командуванню ВМС США в Європі підкоряється 6-й флот (10.000 моряків) [3].

Ця військова угруповання, а також її командно-штабна структура, що також очолює, у Пентагоні вважають занадто громіздкою, що й не відповідає вимогам часу. У результаті об'єднання командно-штабних ресурсів Європейського командування з бойовими можливостями V корпусу передбачається сформувати нове командування - 7-му армію. Після завершення трансформаційних процесів у підпорядкуванні 7-ї армії буде 8 підрозділів (у цей час Європейському командуванню підкоряється 20) і дві бригади постійного базування - ударна бойова група бригадного складу (Stryker Brigade Combat Team) (Вільчек, ФРН) і повітряно-десантна бригада (Вінченца, Італія). Розміщення третьої бригади передбачається здійснювати за принципом ротації на американській базі «Михайло Когальнічану». Її головною функцією буде підтримка Східноєвропейської тактичної групи.

Штаб-квартира Європейського командування розташовується в Гейдельбергові (ФРН). Це - єдине американське командування, чий штаб розташований за межами Сполучених Штатів. Зрозуміло, що американські війська в Європі не залишилися осторонь від пентагонівських планів глобальної передислокації ВС США. В 2006 р. командування 1-ї піхотної дивізії й розквартирована в Німеччині бригада цієї дивізії були переведені на територію Сполучених Штатів. Туди ж буде перебазована друга бригада 1-ї піхотної після завершення її перебування в Іраку. Авіаційна бригада 1-ї бронетанкової дивізії вже переведена в США (у цей час дві загальновійськові бригади 1-ї бронетанкової проходять службу в Іраку; після завершення свого перебування там вони будуть перебазовані в Сполучені Штати - І.П.). Замість 1-ї піхотної й 1-ї бронетанкової дивізій у серпні 2006 р. у ФРН (м. Вільчек) була розгорнута ударна бойова група бригадного складу чисельністю 3,5 тис. військовослужбовців [4].

Процес трансформації американських сухопутних військ у Європі передбачає також формування бойової авіаційної бригади, яка подібно «ударній бойовій групі бригадного складу» буде побудована по модульному принципу, тобто в неї будуть включені винятково бойові й розвідувальні підрозділи. Формування бойової авіаційної бригади було завершено в 2007 р. Усього в ході трансформації Європейського командування Пентагон припускає вивести з Європи до 2012 р. 44

тис. військовослужбовців, 14 з половиною тисяч цивільних службовців і 57 тис. членів родин американських військових.

Ці виведені з Європи війська дуже потрібні Вашингтону з урахуванням непростої ситуації в Афганістані й Іраку. Однак виникає питання: чи зможе Європейське командування, маючи «під прицілі» три бригади (сухопутних військ, повітряно-десантних військ і авіаційну) вирішувати усе більш складні завдання, які стоять перед Європейським командуванням?

Адже в результаті закінчення «холодної війни» зона відповідальності Європейського командування багаторазово зросла, і в цей час вона охоплює 21 мільйон квадратних миль і 16 годинних зон, простираючись від Гренландії до Антарктики й від східного узбережжя США до тихоокеанського узбережжя Росії. У цій зоні відповідальності проживають 1,4 млрд. чол., тобто приблизно населення Земної кулі. У той же час, якщо наприкінці 1980-х рр. чисельність американських військ становила 315 тис. чол., то з тих пір вона скоротилася більш ніж у три рази (і повинна скоротитися, як уже сказано, ще більше).

У цих умовах реалізація планів Європейського командування стає неможливою без активної підтримки американських союзників по НАТО. З погляду переважної у Вашингтоні доктрини, основні погрози національної безпеки США сконцентровані не в Європі, а в інших регіонах планети. Ось чому політика офіційного Вашингтона стосовно своїх союзників по НАТО буде все більше будуватися за принципом використання їх військових можливостей для створення «coalitions of the willing and able» («коаліцій бажаючих і здатних»), під американським військово-політичним керівництвом для розв'язку різноманітних військово-політичних завдань за межами традиційної зони відповідальності Альянсу.

Особливе місце в трансформаційних планах Європейського командування займають два нові союзники по НАТО в Причорноморському регіоні - Болгарія й Румунія. 28 квітня 2006 р. у ході зустрічі натовських міністрів закордонних справ у Софії була підписана американсько-болгарська угода, відповідно до якої американські військові будуть розташовані на військово-повітряній базі в Безмері, на полігоні в Новому Селі біля турецької границі й на аеродромі «Граф Ігнатієво» у центральній частині країни. Помітно, що ця угода дозволяє США перекидати війська з баз у Болгарії для виконання бойових завдань у третіх країнах, консультуючись із болгарським урядом, але при необхідності без особливого на те дозволу Софії. Основною функцією нових американських баз у Болгарії напевно стане спрощення перекидання військ у зони конфліктів на пострадянському просторі [5].

А на авіабазі «Михайло Когальнічєану», яку Європейське командування збирається розгорнути на території Румунії, передбачається розмістити командування східноєвропейської загальновійськової тактичної багатонаціональної групи (Eastern European Task Force). Її основу повинна скласти американська ударна бригада, яка буде там розміщена за принципом ротації. Європейське командування вважає, що східноєвропейська загальновійськова тактична багатонаціональна група «буде сприяти поліпшенню планування, координації й співробітництва в області безпеки й взаємодії союзників на території Євразії й кавказького регіону». У цей час необхідна командно-штабна інфраструктура для

тактичної групи вже створена, і протягом нинішнього літа до 900 американських військовослужбовців побуває на авіабазі для проведення навчань і відпрацьовування взаємодії зі своїми румунськими колегами. У рамках програми «Підтримка й стабільність» Європейського командування збройним силам Грузії була надана більша військово-технічна допомога - формально для забезпечення участі грузинських ВС у складі коаліційних сил в Іраку. Американські військові розглядають своє співробітництво із Тбілісі як зразок для аналогічних програм з іншими країнами [6].

Ще одним прикладом проникнення Європейського командування в регіон Кавказу й Центральної Азії є «Ініціатива «Каспійська варта», у рамках якої США надають допомогу збройним силам Азербайджану і Казахстану. Ця допомога включає навчання фахівців, поставки встаткування, модернізацію судів і засобів зв'язку. Співробітництво спрямоване на вдосконалювання спеціальної морської підготовки військовослужбовців цих двох прикаспійських країн, а також на підвищення їх ефективності у виявленні ОМУ, збільшення їх здатності до швидкого реагування, подальшої облаштованості границі.

Отже, прагнучи звільнитися від військових зобов'язань перед «старими» союзниками в Західній Європі й на Далекому Сході, Пентагон виявився в ситуації зростаючої залежності від своїх «нових» євразійських союзників, включаючи країни, розташовані в таких неспокійних регіонах, як Балкани, Кавказ і Центральна Азія. Це - дуже різні регіони й дуже різні країни, але всі вони мають деякі загальні ознаки:

1. нетривала історія самостійного історичного існування в нинішніх державних кордонах;
2. відсутність досвіду мирного врегулювання суперечок і розбіжностей зі своїми сусідами;
3. звичка апелювати до великих держав як до союзників у боротьбі зі своїми сусідами. У цих умовах імовірність залучення американських військових у збройні конфлікти, що не мають ніякого відношення до американських національних інтересів, суттєво зростає.

Протягом віків у світі лідирували Євразійські держави, але наприкінці ХХ століття вперше в історії неєвразійська держава стала самою могутньою державою у світі. Євразія, проте, зберігає своє значення, і тому для США важливіше всього зберігати й підсилювати свій вплив у Євразії. Від того, чи зможе Америка запобігти появі на міжнародній арені домінуючої євразійської держави, залежить її здатність надалі здійснювати своє світове панування. Отже, американська зовнішня політика повинна використовувати свій вплив у Євразії таким чином, щоб створити стабільну рівновагу на континенті.

Остаточна мета американської політики повинна бути доброю та високою: створити готове до співробітництва світове співтовариство відповідно до інтересів людства. У той же час життєво важливо, щоб на політичній арені не виник суперник, здатний панувати в Євразії й цим кинути виклик Америці.

Останнє десятиліття ХХ століття було викрито тектонічними зрушеннями у світових справах. Уперше неєвразійська держава стала самою могутньою у світі. Це нелегка праця, адже із цим званням (посадою) Сполучені Штати одержали завдання формування нової стратегії світового панування. З «холодною війною» закінчилася

місія США як лідера «вільного миру», і тепер потрібна їм нова концепція світоустрою, де слово глави Державного Департаменту США мало силу істини в останній інстанції.

Звідси випливає, що на додаток до розвитку різних новітніх сторін могутності (технології, комунікації, економіки) американська зовнішня політика повинна забезпечити повну безпеку американської гегемонії Сполучених Штатів. Створивши стабільну рівновагу на континенті, що св'язує по рукам і ногам головних конкурентів у гонці за глобальне панування, у різні періоди, що вже мали досвід «вершителів доль людства». Це, насамперед, Росія, Китай, Об'єднана Європа, ведена Німеччиною й Францією. Зіштовхуючи й послабляючи супротивників до потрібного рівня, як можна довше слід продовжити американську перевагу в Євразії й тим самим продовжити американське панування у світі.

Але щоб світ прийняв усі, навіть не вигідні для себе правила гри, США потрібно створити привабливий імідж країни, яка нав'язує своїм партнерам ту або іншу політику, керуючись лише вищою метою: створити дійсно готове до співробітництва світове співтовариство відповідно до довгочасних тенденцій і фундаментальних інтересів людства.

Унікальне положення Америки у світовій ієрархії сьогодні широко визнане. Початковий подив й навіть гнів, з яким зустріли Америку, поступилися місцем більш стриманим спробам приборкати, обмежити, направити в інше русло або піддати осміянню її гегемонію. Коли 11 вересня 2001 року Америка піддалася терористичним ударам, значна частина планети негайно приєдналася до оголошення американцями війни проти міжнародного тероризму. Заяви, що пролунали у всіх куточках світу, були не просто вираженнями щирого співчуття, вони стали ще й своєчасними завіреннями в політичній лояльності.

Сучасному світу може не подобатися американська перевага: він може ставитися до нього з недовірою й час від часу навіть становити спрямовані проти нього змови. Однак прямо заперечувати верховенство Америки в практичному ключі іншого світу не під силу. Вживали окремі спроби опори, але всі вони зазнали невдачі.

Зловживання своєю могутністю з боку Сполучених Штатів Америки здатне підірвати їхню глобальну роль і поставити під сумнів її легітимність. Поведінка, сприйнята у світі як свавілля, може стати причиною ізоляції Америки й позбавити її якщо не потенціалу самооборони, то можливості скористатися своєю владою для залучення інших країн у загальні зусилля по формуванню більш безпечного міжнародного середовища.

Разом з тим у процесі глобалізації, що сприяє переплетенню американського суспільства з іншим світом, національна безпека Америки виявляється усе менш віддільною від питань загального благополуччя людства. Змі цнення глобальної безпеки є для Сполучених Штатів Америки принципово важливим компонентом їх власної національної безпеки. Щоб упоратися з новим глобальним безладдям, Америка потребує більш витонченої стратегії, чим було потрібно для ведення холодної війни, і в підході більш багатогранному, ніж розгорнута антитерористична кампанія. Боротьба з тероризмом не може бути центральним принципом американської політики безпеки. Ця ідея занадто вузька по спрямованості, занадто розпливчата у визначенні супротивника, і вона

неспроможна вплинути на фундаментальні причини інтенсивного політичного шумування як у Євразії в цілому, так і на нових Світових Балканах, де Америка може непомітно виявитися утягнутою в зіткнення з ісламським світом. Саме тут розбіжність її курсу з політикою Європи ризикує розколоти навіть Атлантичний Союз. При збігу ж двох цих перспектив під питання може бути поставлена сама світова гегемонія Америки.

Література

1. Seth G. Jones. *Securing Tyrants or Fostering Reform?: U.S. Internal Security Assistance to Repressive and Transitioning Regimes* // The RAND Corporation - 2006; Statement of General James L. Jones, USMC commander, United States European command before the senate armed services committee on 7 March 2006. The senate armed services committee. Senate armed services committee - written statement. - P.28-29; Strengthening Transatlantic Security. A US Strategy for the 21st Century. - Wash., December 2000; Brzezinski Zb. Living with a new Europe / Zb.Brzezinski // The National Interest. - №60. - Summer 2000; Валецкий О.В. Новая стратегия США и НАТО / О.Валецкий. - М., 2008; Европа. Вчера, сегодня, завтра. - М., 2002; Ширяев Б.А. Внешняя политика США / Б.А.Ширяев. - С.-Петербург, 2007 та ін.

2. Їжак О.І. Біля «відчинених дверей». Європейська оборонна інтеграція і національна безпека України / О.Їжак // Політика і час. - 2002. - №2; Железняк І. До питання про україно-російське співробітництво у військовій сфері в умовах розширення НАТО на Схід / І.Железняк, О.Крапівін // Історія української науки на межі тисячоліть. - Вип.43. - К., 2009; Чумак В.М. Ядерна стратегія США: від перевершення до нерозповсюдження / В.М.Чумак. - К., 1999; Храбан І. Система європейської безпеки і напрями воєнно-політичної інтеграції України до її структур (політологічний аналіз) / І.Храбан. - К., 2005; Крапівін О.В. Політика США щодо України на початку її незалежності / О.В.Крапівін // Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки. - Донецьк, 2008. - №1 та ін.

3. Statement of General James L. Jones, USMC commander, United States European command before the senate armed services committee on 7 March 2006. The senate armed services committee. Senate armed services committee - written statement. - P.28-29.

4. Statement of General Bantz J. Craddock, USA commander, United States European command, before the house armed services committee on 15 March 2007. The house armed services committee. House armed services committee - written statement. - P.21.

5. Режим доступу: http://news.bbc.co.uk/go/pr/ft/-/hi/mssian/news/newsid_4951000/4951736.stm

6. Statement of General James L. Jones, USMC commander, United States European command before the senate armed services committee on 7 March 2006. The senate armed services committee. Senate armed services committee - written statement, p. 28 - 29.

Пекарев И.М. К вопросу о военной политике США в Европе после окончания «холодной войны».

В статье дан анализ военной политики Соединенных Штатов Америки на Европейском континенте в последние два десятилетия. Подчеркивается, что Европа была и продолжает оставаться важнейшим союзником и партнером США в условиях реализации планов европейского командования и поддержки американских союзников по НАТО.

Ключевые слова: Европа, США, НАТО, европейское командование, трансформация, зона ответственности, новые союзники.

Pekarev I.M. On the question of U.S. military policy in Europe after the end of the «Cold War».

The paper analyzes the military policy of the United States of America on the European continent in the past two decades. Emphasizes that Europe has been and continues to be a critical ally and partner of the U.S. in the plans of the European Command and the U.S. support of NATO allies.

Keywords: *Europe, U.S., NATO, European Command, the transformation, the area of responsibility, new allies.*

Рецензент: **Фомін А.І.**, док. істор. наук, професор.

Стаття подана
14.03.2012